

En bokanmeldelse og litt til om de norske Tysklandstudentene i Freiburg sommeren 1944

av Trond Schumacher

Erik Lørdahl. Norske studenter internert 1943 – 45. War and Philabooks, N-1413 Tårnåsen, Norge.

Den 15. oktober 1943 ble 10 lærere og 63 studenter arrestert i sine hjem av det norske statspoliti, angivelig p.g.a. "spesialoppvigleri" blant studentene ved Universitetet i Oslo. De arresterte ble sendt til Bredtvedt fengsel, for etter 14 dager å bli overflyttet til Berg interneringsleir ved Tønsberg. Her ble de "idømt" 6 måneders internering for å ha protestert mot Norsk Studentsamband i februar samme år. I mellomtiden var et par universitetslærere og 18 studenter blitt løslatt på grunn av sykdom. Den 2. desember ble resten av studentene overgitt til Det tyske Sikkerhetspolitiet sammen med en ny gruppe studenter som var ankommet leiren etter nye arrestasjonene ved universitetet i november (se Fig. 1).

I desember måned ble studentene sendt via Stavern til Oslo, og 9. desember bar det av gårde med M/S "Donau" til Tyskland og nærmere bestemt SS- utdanningsleiren i Sennheim (nå Charny i Frankrike) i Elsass, fra nå av også en interneringsleir for norske studenter, i tillegg til å være en utdanningsleir for SS-offiserer. Dette var første pulje av Tysklands-studentene.

Bakgrunnen for arrestasjonene var protester mot nazifiseringen av Universitetet og i første rekke nazifiseringen av Norsk Studentsamband. Pådriver i prosessen var Nasjonal samling. I februar 1943 hadde flere studenter og lærere skrevet et brev til universitetets ledelse med følgende ordlyd: *"Til Universitetet i Oslo. Det er i pressen blitt fremstillet som om studentene skal ha gitt sin tilslutning til Norsk Studentsamband.*

Jeg finner derfor at det er min plikt å si ifra at jeg ikke anerkjenner Norsk Studentsamband som representant for studentene. 26. februar 1943 stud. med. NN (med fullt navn)".

Det var blant disse studentene som skriftlig hadde gitt uttrykk for sin mistillit til Norsk Studentsamband at en rekke tilsynelatende tilfeldige arrestasjoner ble foretatt 15. oktober. I august forverret situasjonen seg ytterligere. Nazimyndighetene hadde bestemt at norske frontkjemperstudenter og NS-studenter skulle få fortrinn ved opptak til de lukkede studier ved universitetet, slik som bl.a. medisinstudiet. Ifølge det nye reglementet skulle rektor bestemme hvem som skulle opptas, uten hensyn til karakterer og evner forøvrig. Det gjorde ikke saken bedre at daværende rektor ved universitetet var innsatt av NS, og at den lovlig valgte rektor, professor Didrik Arup Seip, var blitt avsatt i september 1941 og nå var sivilinternert i Tyskland.

Som følge av arrestasjonene i oktober og november (nye 1200 mann arrestert, dvs. 1/3 av de mannlige studentene) ble ca. 620 norske studenter i desember og januar 1944 sendt til Tyskland. Den 8. desember 1943 ble første pulje av 291 studenter sendt med "Donau" til Stettin og derfra med tog til Sennheim i Rhinland. Den 8. januar 1944 ble ytterligere 336 studenter sent av gårde på samme vis, denne gang via Stettin til Buchenwald i Thüringen. Gjennom de 12 til 16 månedene som studentene befant seg i Tyskland, ble mindre grupper av studenter forflyttet eller sendt hjem p.g.a. sykdom. Noen

få ”ferdig utdannede” ble også satt i sivil tjeneste i Tyskland. De siste ca. 450 studentene ble sendt hjem i april 1945 rett før tyskerne kapitulerte.

Det er dette boken til Erik Lørdahl handler om: om bakgrunnen for arrestasjonene, interneringen, og om posten og postutvekslingen med familie og kjente hjemme i Norge. Den svært etterlengtede boken har tittelen: Norske studenter internert 1943 – 1945 – og posten de sendte og fikk, utgitt på War and Philabooks, Tårnåsen. Hva gjelder historien om Tysklandsstudentene, og den behandling og de opplevelser de hadde under sitt Tysklandsopphold, har vært grundig behandlet av andre forfattere tidligere. Det viktigste bidraget i så måte er boken som studentene skrev selv, ”Tysklandsstudentene”, som utkom på Cappelen forlag i 1946, ført i pennen av Michael Sars og Knut Erik Tranøy som selv var blant de internerte.

Selv har jeg hatt gleden av å bli kjent med en av studentene som ble arrestert allerede 15. oktober og internert i Sennheim i desember 1943. Min venn var også en av 36 studentfanger som 17. mai 1944 ble sendt til studier i Freiburg, hvor de oppholdt seg fram til 19. september.

Oppholdet i Tyskland ble et minnerikt opphold for studentene, på godt og vondt.

I leirene ble studentene under de gitte omstendigheter behandlet svært bra av tyskerne. Det var mindre disiplin og avstraffelse her enn det de var vant til fra en norsk "militærleir". Men så var formålet med interneringen i Tyskland heller ikke å gjøre studentene til gode soldater men å vinne dem for den germanske ideologi gjennom opplysning, utdanning og respekt.

Studentene ble følgelig ikke behandlet som fanger flest; de fikk bl.a. anledning til å sende brev og motta pakker og brev tilnærmet fritt under hele arresten, og de hadde mye fritid og sosial omgang i leirene med sang, forelesninger, sport, utmarsjer, bridge og sjakk, og også perioder med utpreget schlaraffenliv. Det var ikke få brev og pakker som gikk til og fra interneringsleirene i Sennheim og Buchenwald i de 12 – 16 månedene studentene var internerte; brevskrivning og sportslige aktiviteter var utvilsomt de viktigste aktivitetene for å holde humøret oppe og for å forsikre familie og venner om at alt sto bra til.

Et utdrag av et første brev hjem fra en av fangene, illustrerer kanskje noe av det flere av studentene følte:

Brev nr. 1. O. U. 2-1-44.

Kjære alle heime,

Nå kan eg skrive og ta imot så mange brev eg vil, og det er fint, for det er lenge sidan sist! Heller ikkje er det noka grense for kor lange breva kan vere! Når dei er lange, går dei seinare. Initiala O. U. tyder "Ortsunterkunft Unbekannt". Vi reiste frå Berg 8.12, og dagen etter for vi frå Norge. Til denne leiren kom vi så 19.12, etter ei slitsom reise. Sjøreise var fin (Oslo – Stettin) og tok 2 døger, men togreise gjennom Tyskland hit blei lang og mødesam. Her er så vi 291 studentar blitt greit innkvartert. Nå må de ikkje tru at vi skal gjere krigsteneste. Vi skal gjennomgå eit kurs for å lære SS-ideologi å kjenne. Fyrebels har det vore marsjering, song, sport, undervisningstimar, foredrag etc. Kommandøren her sa at kurset truleg kom til å vare 2-3 månader. Etterpå er det rimeleg at vi kjem heim att til Norge. Vi fører eit liv her som er svært helsesamt. Det er ingen sorger i matveien. Brødrasjonen er 500 gram brød pr. dag, smør om lag som i Norge, pålegg som pylse, ost, marmelade, og bra middag. Vi har fått dei klæde og sko vi treng. I løn har vi 1 RM pr. dag. Dersom altså berre de ikkje gjekk og var redde for meg, var alt bra. Eg kan ta imot ugressa med pakker på 100 gram brutto, det blir vel mykkje som tunge brev. Spør på posthuset også om vilkåra for slik feldpost. . . . Vi har lov til å ta imot alt mogleg, så de får prøve å finne på nokre småting, t. d. brun skokrem, skoreimer, god såpe, tobakk, liten pengepung, lita notisbok, gjerne den 7. sans, innleggssolar nr. 43. Og elles det de kan finne på. . . Det er bokhandel og bibliotek her i leiren. Nå har eg tenkt å kjøpe nokre fysikkbøker og kanskje ein liten flora, så de får prøve å få sendt meg 80 kr. Posthuset veit vel opplysningar om pengesendingar til Feldpost. Løna vår går delvis til ymse naudsyne ting nemleg. Det er 2 kantiner her i leiren. Det var "svart jul" her med delvis grøne marker, men i fjella ikring ligg det snø. Vi fekk ekstra godter til jul,

kaker, sjokoladeplate, drops, epler, og nokre sigarettar. Og ekstra god middagsmat i jule- og nyttårshelga. Julekvelden var det tilstelling av studentane og tale av SS- Obersturmführer Wilde. Nyttårskvelden heldt studentane revy, svært gildt. I går var det kino for oss i leiren her. Vi hadde juletre. I det heile ei ekstraordinær jul og eit uvanleg nyttår, på mange måtar svært interessant. Elles tenkjer eg så på korleis de har det heime. Snø kanskje, og fine skiturar, juletreffestar, selskap osv. Eg gleder meg svært til å høyre fra dykk. Med helsing, dykkar

Lånekort til biblioteket i leiren i Sennheim

Et utdrag av brev postlagt 10 dager senere fra en medfange, gir om mulig ytterligere innsyn i tyskernes motiver og intensjoner med oppholdet:

O.U. 12.1.44

. . . Vi var jo meget spent på under hele reisen – og økende jo lenger reisen varte – på hva det skulle bli til med oss. Mulighetene svinget, fra konsentrasjonsleir, arbeidsleir, grubearbeide, interneringsleir, og de mest optimistiske mente at det ikke var så helt umulig at vi kunne komme til en ny by hvor vi fritt kunne bevege oss omkring, ja drive studiene fortsatt, eller iallfall gjøre arbeide som stod i forhold til den utdanning vi har hjemmefra. For så vidt var det ingen som tenkte på den utgang som det er blitt til, idet vi nemlig etter hva vår tyske overordnede har sagt (sitat):
 ”Skal i løpet av 2-3 måneder her i leiren få anledning til å bli innført i tysk, d.v.s. nasjonalsosialistisk politikk og ideologi. Og selv om vi på den måten taper noen måneder, ja kanskje et semester hjemme, så vil nok den tid komme, hvis vi da ikke alt nu skjønner det, da vi vil være takknemlig for den tid vi tilbringer her, for de ideer og tanker vi her blir bibragt, og hundre ganger heller være her enn hjemme i denne tiden. Hensikten med oppholdet er at også oppe i Norge skal folk være oppmerksom på den fare som Europa og den nordlige rase for øyeblikket trues av, fra bolsjevikenes og den internasjonale jødes side, slik at kanskje med tiden vi som nu er her, ikke bare skal innta en forståelsesfull, passiv holdning, men aktivt gå inn for den germanske sak, og for dens idealer: Kamp og frihet.”

Beordring til universitetsstudier i Freiburg, 19. mai 1944

... I dag fikk vi for øvrig klarere linjer m.h.t. vår utdannelse, idet vi skulde få drive våre spesialstudier under fagfolk her i leiren, med professorer fra Strassburg og Freiburg, og hvis vi ikke er hjemme i april, dvs ved neste semesters begynnelse, skal det forsøkes å få oss inn på universiteter og høyskoler her i Tyskland. Når vi så er blitt ført fram til eksamen, skal vi her i Tyskland arbeide, hver av oss gjennom vårt fag, hele tiden forutsatt at vi i mellomtiden ikke er sendt hjem . .

Etter ca. 5 måneders opphold i Sennheim, ble situasjonen beskrevet slik i brev hjem:

O. U. 12. 5.1944.

Undervisninga er nå om lag slutt. Det kjem visst forresten nokre professorar til hit med foredrag. Elles har vi likevel nok å gjere. Vi har mykje arbeidstenest, t. d. gartnerarbeid, og det er kjekt arbeid i denne fine våren. . . . Arbeidstenesta her i leiren er elles kjøkkentenest, kolsjau, avlasting av matvarer etc. Men sjølsagt er vi ikkje noko arbeidskompani, vi er 8. Kompanie. Nei, vi har ellers "Singen", eksersis (nå berre om lag ein gong i veka) og utmarsjar. Den lengste vi har hatt var vel 30 km. Vi gjekk gjennom landsbyar i åsane her lengst sør i Vogesane. Elles har vi sport. Kvar laurdag er det "Bericht zur Lage" og då held ein Unterscharführer kronikk over krigshendingane i veka som gjekk. Laurdag formiddag er det Sportswettkämpfe med dei andre kompania her, og ein god del fyrstepremiar har 8. kompani teke. Særleg fotballspelarane gjer det bra, og handballspelarane. Ein gong i veka er vi på kino her i leiren. Og om fredagen er vi som regel i Mülhausen og badar, Vi er på perm i sivilklæde kvar helg, og det er flott. – Alt vel, frisk er eg som alltid. Dykkar NN

Immatrikuleringsbevis

Freiburg-studentene (36) var utvilsomt blant dem som sanket flest positive opplevelser fra Tysklands-oppholdet:

O.U. 17. mai 1944

Kjære alle heime!

I dag er det oppbrot i 8. kompani, iallfall delvis. 4 mann skal reise heim, og ein av desse tar med dette brevet. Ein del av oss reiser imorgon tidleg til Freiburg der vi skal byrje å studere! Planane og alt om korleis vi får det har kommandøren i leiren, SS – Oberführer dr. Jacobsen og SS – Sturmabführer Prof. Dr. Paulsen og nokre til, m.a. ein dr. Ohm som har med oss å gjere, gjort reide for i kveld. Det ser lovande ut, og eg skal skrive frå Freiburg så snart vi er der. Dette er rart, vi gled oss, synd at ikkje alle alle kunne kome avgarde, men det er umogleg med husvære til alle. Eg var altså vonleg ein av dei heldige. Vi skal gå i våre sivile klæde. Ting vi treng av klæde og slikt skal dr. Ohm ordne sendt til oss. De kjem til å måtte ordne med pengesending til meg nå, men før de får melding sender de ingenting. Det blir vel Studiemark. Adressa vår skal framleis vere Feldpostnr. 05434 – E, så blir posten vår vidare sendt over leiren her, fram og attende, eg meiner baa vegar . . .

Freiburg-studentene ble innkvartert på en skole og fikk utlevert sivile rasjoneringskort og 3.10 mark dagen å leve for. Immatrikuleringen kostet 30 mark, et beløp som kommandøren i leiren, SS-Oberführer Dr. Jacobsen lånte ut til hver av studentene. Studentene fikk Immatrikuleringsbevis (Immatrikulation Reichs – Nr. A. 20881), Ausweiskarte undertegnet av Rektor, Leserkarte for det stedlige universitetsbiblioteket, Schuh-Ausbesserungsschein og Raucher-Karte.

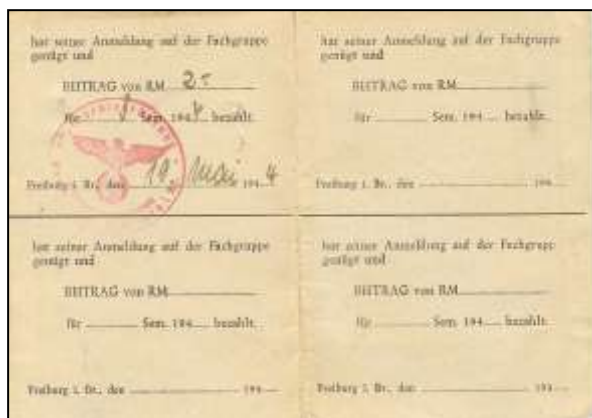
Legitimasjonskort, Universitetet i Freiburg

Brev nr. 14 O.U. 23.5.1944

Kjære far og mor, systre og svograr, alle saman!

Som dere vet studerar eg nå ved Universitetet her. . . . Vi som er her er blitt immatrikulert, og nå er vi då meir eller mindre i sving. Er det ikkje rart? Eg synest det er som eit eventyr å gå her, her er vent som ingen annan stad i Tyskland. Tenk at eg var ein av dei heldige som kom hit. På grunn av mangel på husvære i byen og plass på universitetet kunne ikkje alle kome hit. Vi som er her er særleg av dei som er komne lengst i studiet. 17. mai var det som tidligere sagt oppbrot i leiren. Då reiste nokre til ein annan leir i nærleiken av den vi var i for å gjere arbeidsteneste der; 4 lægar, heilt ferdige med studiet heime i Norge, reiste til Berlin, dei skal setjast i arbeid på sjukehus og institutt. 4 andre av 8. kompani er reist heim til Norge, og vi er her. Nokre av kompaniet er ennå att i leiren. . . . Vi reiste med toget hit. Vi er i sivil. Husværet vårt er 3 store klasserom på ein skule. 2 av dei brukar vi til

soverom og eit til arbeids- eller rettare lese-rom. Vi har senger, stolar, bord og skap frå leiren, og vi synest vi har det veldig fint. Rasjoneringskort får vi som de heime, og rasjonane er vel så store som i Norge. Dessutan kjem det stendig pakkar frå Sverige, frå Dansk Raudekross og frå de der heime i Norge. Frå Europeisk Studenthjelp i Geneve har eg ikkje høyrte noko ennå. . . I pengevegen er det slik at vi får Wehrsold på RM 1,- pr. dag og matpengar RM 2,10 pr. dag, Har ikkje full oversikt over korleis det vil gå. Bøker låner vi på

Faggruppe-(legitimasjon) bevis

Universitetsbiblioteket og i institutta, men vi held oss sjølve med anna studiemateriell. Immatraktering RM 30,- Husværet er gratis. Nå har de visstnok høve til å sende meg studiemark . . . Semesteret hadde halde på nokre veker då vi kom hit, og det varer til 12.8. Då er det eit par månaders ferie, kva det nå blir til då. Det blir sikkert ei uvanleg gild tid her i sumar. Her er roleg, og for ei natur. Ved foten av Schwarzwald ligg byen, det er lauvskog på alle fjella heilt til topps, 12 – 1400 m. Til ein av desse høge toppane dreg vi ei helg, det går taugbane dit. Eg hadde ikkje drøymt om at eg skulle få høve til å studere i Syd-Tyskland, fri og sivil saman med studiekameratar. . . Det er to greie Unterführer frå SS med oss her, dei ordnar våre pengesaker, samband med leiren, rasjoneringskort etc.

. . . . . Det er bad i kjellaren her, folkebad. Det kan vi nytte kvar morgon, det er herleg Dienst å dusje seg i varmt vatn eller bade i kar. I kjellaren vaskar vi tøyet vårt, varmt vatn, vaskepulver på kort. Tek det for mykje tid å vaske, får vi nytte eit vaskeri, som det er flere av i grannelaget her. . . Vi var gjestar på den høgtidelege immatrukeringa av dei nye tyske studentane i forgårs. I morgonkveld er vi innbodne til Kameradschaftsabend for utanlandsstudentar. Det er 7 nordmenn her frå før, og finnar, hollenderar, belgierar, polakkar, tsjekkar, ungarar, rumenerar etc. Det er meir kvinnelege enn mannlege tyske studentar her nå, som rimeleg er i krigstid. . . I går var eg saman med kompaniets lengste mann, 198 cm, medisinararen Rosenblad frå Blommenholm, på kino. Der såg vi "Geliebter Schatz", ein morosam farse, vi lo betre enn på lang tid. . .

Billetter til Harmonie-Lichtspiele, Union-Theater og kino, Freiburg sommeren 1944

Fjorten dager senere . . .

Freiburg 3.6.44

. . . . Freiburg er heilt uskadd, her er roleg, folket går pent klædd, ser godt ut, om lag som i fredstid. Det svake kjønn dominerer, og mange krigsinvalid. På universitetet er det om lag 3 gonger så mange kvinnlege som mannlege studentar. . . Eg har fått kjøpt utstyr til labben og ny bra laboratoriefrakk. Bøker låner eg. Studiet er gratis for oss, det betalar leiren. Vi har 2.10 om dagen for mat og 1 RM i Wehrsold, som i våpenet. Det blir vel litt lite, dessutan har vi til å byrje med fått lånt RM 100 av SS – Oberführer Dr. Jacobsen, kommandøren i leiren. Vil de sende meg 60 RM i månaden eller litt meir i ei sending? . . . . Det har vore svært varmt her den siste veka, ein dag 30 o C i skuggen. Då smakar det med ein kald Bier. Det liknar landsølet heime i Norge som det er nå. Byen her har forresten godt drikkevatt. Herleg for oss å få varm og kald dusj kvar morgon. Vi kan vaske klæde i kjellaren i varmt vatn. Nå har eg vaska alt eg har, skittentøy heilt frå Bredtveit og Berg! 1. pinsedag låg vi og sola oss i bakkane like ved byen, på "Schlossberg". Det kan samanliknast med Kristiansands "Baneheia", ligg kloss i byen. Vi åt middag på ein restaurant, oksesteik og karamellpudding! . . . . Vi var på "Kameradschaftsabend" saman med dei andre utanlandske studentane her ei veke etter vi kom. Der var det hyggeleg, og studentar frå Norge, Danmark, Finland, Raudstatane, Holland, Belgia, Frankrike, Spania, Sveits, Balkanlanda, ei tsjekkisk og ei ukrainsk gruppe, ein frå Japan, ein arabar, ein frå Turkistan, ei brokut samling. 7 norske stud er det her ved Universitetet utanom oss. Med helsing, dykkar NN

To måneder senere . . . .

Freiburg 5.8.1944

Semesteret går mot slutten nå, berre ei veke til. Desse månadene her i byen har gått ganske fort, synest vi. . . Nyleg hadde vi vitjing av Prof. Dr. Paulsen, SS – Sturmbarmführer som ordnar alt med studiet for oss. Då fekk vi greie på at vi skal ikkje tilbake til leiren. Det gledde oss svært. I ferien blir det slik: Medisnarane i dei kliniske fag, 11 stk., gjer "Famulusdienst" i ferien, dvs. praksis på sjukehus, ein del av studiet her. Vi andre + truleg dei 3 førklinikarane skal nå vere med på brakkebygging her like i nærleiken av skulen vi bur på. Brakkebygginga er planlagt å byrje når semesteret er slutt. Det skal bli 2 brakker, og materiale er alt komme, vi har sjølve vore med og jobba då materiala blei køyrde frå jarnbanen og hit opp. Frå vintersemesteret byrjar, er det då tanken at det kjem så mange til frå leiren av kameratane våre at vi blir om lag 100 tilsaman her. Dei andre 2/3 av kompaniet vårt skal då etter planen fordelast på 2 andre universitet, der det også skal setjast opp brakker. Det kunne vere fint om alt dette går etter planen, slik at vi alle i 8. kompani kan få studere frå hausten dersom vi blir her. . . .

Den 3. september 1944 kunne den samme studenten berette:

. . Vi er framleis i same byen som sist eg skreiv, og situasjonen er den same, i grunnen ingenting nytt med oss. Vi er svært spente på kva det skal bli til i næraste framtid, om vi blir her eller ei. Det ser smått ut med brakkebygging, og vi bur som før på skulen. Det er nok mange planar som blir forandra i desse dagane . . . .

I brev hjem den 24. september 1944 er mistanken blitt bekreftet:

. . . Ja, sidan sist eg skreiv er stoda blitt litt forandra. 19.9 blei vi henta i Freiburg i buss, og så bar det over elva tilbake til den leiren vi reiste ifrå for 4 månader sidan. I grunnen hadde vi ikkje venta det, så brått iallfall, men vi venta sjølvsagt ei forandring som eg skreiv sist. Nå går vi då i grøne klæde att, det var rart å trekke i uniform att etter 4 månader som sivil student, ei herleg tid var det, det nestbeste! (Det beste var å kunne komme tilbake til Norge!) Dette er truleg opptakta til at vi alle saman, også dei som er i Heidelberg og som ein av dei fyrste fyrste dagane kjem tilbake, skal flyttjast til ein annan stad inne i sjølve riket. Her i leiren er det nå få att av norske studentar, dei andre og majoriteten er altså i ein leir ca. 1 mil herifrå. . .

På grunn av krigens utvikling og de alliertes fremrykking ble situasjonen i leiren mer og mer urolig og spent utover høsten. Utviklingen på vestfronten gjorde det tryggest å samle studentene i leiren i Sennheim for rask transport "zur Sicherheit ins Reich" dersom det ble påkrevd. Det ble det i november/desember 1944. ,

Men først ble det skrevet hjem om en uventet hendelse:

O.U. 29. 10. 1944

Det var ein stor sensasjon for oss siste veka: 235 studentar kom hit til leiren, det var resten av dei som var i Weimar. Det undra oss stort at dei kom hit nå, men dei vil vel ha oss alle samla på ein stad. . . . Vi er nå her i distriktet i denne leiren og i den vesle 1 mils veg borte + nokre på vindruehausting, alt i alt truleg 600 mann. Nokre er aust i riket på lasarett, nokre lækjarar i arbeid, nokre komne heim, 8 mann døde. . . I går var Dr. Ohm her i leiren, og dei som hadde noko å ordne heime i Norge fekk tale med ham. Han hadde med ein del brev hit også. Om meg og ca. 30 andre spurde han etter semestertal og studium, kva det nå kan tyde. Og opplysningar om ein del av medisinarane. Jaja, førebels er vi altså framleis her i leiren på vestsida av elva.

Den 21. november startet evakueringsmarsjen østover, en svært risikabel og strabasjøs forflytting i et krigsherjet land under bombing og i oppløsning. Denne transportetappen er også gitt en kort omtale i Løhres bok, selvom brevveksling fra denne perioden er fraværende. Studentene hadde utvilsomt andre ting å tenke på enn å skrive brev!

Som oppsummert i Lørdahls bok, ble de ca 450 gjenværende studentene samlet i KZ- Buchenwald i løpet av vinteren og i mars 1945 sendt til KZ- Neuengamme, hvor alle skandinaviske fanger ble forsøkt samlet. Før Tysklands kapitulasjon i mai 1945 var alle studentene blitt plukket opp av Grev Bernadottes hvite busser og bragt ut av Tyskland, først til Danmark og senere til Sverige. I slutten av mai ankom de Norge og 6. juni 1945 ble de høytidelig mottatt av universitetets rektor, professor Didrik Arup Seip, på Universitetsplassen.

Forfatterens studiemateriell har foruten trykte kilder vært brev og post fra studentenes familiearkiver, men også noe brevmateriale som har tilflydd fra samlerhender. Det er i første rekke det dokumenterte brev materialet som gjør boken lesverdig og interessant for posthistorikere. Dokumentasjonen av pakkellapper, brev og kort, sendt til og fra de ulike leirene og studiestedene, er varierte og representative for posthistorien til Tysklandstudentene. Her skal forfatteren ha ros for utvalget. Illustrasjonsmaterialet har forklarende figurtekster av god posthistorisk standard. I boken har forfatteren også benyttet noen "nye" fotografier fra leiren i Sennheim og fra studentlivet i Freiburg. Dette er billedmateriale som noen av Tysklandsstudentene i Freiburg fikk kopiert rett etter krigen. Her ville forfatteren kunne ha supplert billedtekstene og fått hjelp til å identifisere flere av studentene ved litt bistand fra gjenlevende studenter. Eksempelvis ville en mer autentisk billedtekst til fotografiet nederst på s. 25 vært

SS- Hauptscharführer Krieger ("Uglefjeset") på "Spindappel" (inspeksjon). Bak ham stud. med. Georg Sager.

Før vi forlater posthistorien kan en liten presisering av tidsintervallene for de ulike feldpostnumrene som ble benyttet i Sennheim/Freiburg være på sin plass: utskifting av f.p.nr 48534 H til f.p.nr 05434 E var **14. april 1944**; f.p.nr 05434 E ble endret til 48524 D den **5. august 1944**.

Når det gjelder fremstillingen av selve det historiske kapitlet, skjemmes boken noe av at forfatteren gjentatte ganger faller for fristelsen til å "krydre" fremstillingen av oppholdet ved å mistenkeliggjøre SS-offiserenes opptreden og intensjoner som "fangevoktere" og inkludere private og ofte negative tolkninger av tyskernes oppførsel og motiver. Som f. eks på s. 19: "det synes som om disse (bildene) skal fremstille oppholdet fra en positiv side", eller på s. 18: "En annen måte å splitte samholdet blant studentene på var å dele disse opp i mindre grupper. Således ble 4 av legene sendt til Wien for å

arbeide på sykehus, 36 mann ble sendt til Freiburg for å studere og 20 mann til en arbeidskommando i Weiler". Hvor tar forfatteren slike opplysninger og forestillinger fra? I alle fall ikke fra tilgjengelige kilder, slik som studentenes egne beretninger i bok og brev. Og på s. 28: Teksten på baksiden om "vakre omgivelser og god behandling, var vel i første omgang beregnet på å berolige foreldrene hjemme, men representerte på dette tidspunkt kanskje også førsteinntrykket av leiren". Underforstått, - vakre omgivelser og god behandling var neppe et inntrykk man satt igjen med etter lengre tids opphold i leiren.

Det er verken å banne i kirken eller å beskyldte studentene for å ha bli smittet av germanisme under oppholdet at mange av studentene syntes de ble gjennomgående svært godt behandlet. Eller som en av de mange studentene forsøkte å uttrykke det noen måneder etter hjemkomst:

"Tyskerne forsøkte hele tiden å gi oss en god behandling. Vi var ikke forbrytere og hadde ikke gjort noe galt, så vi hadde ingenting farlig eller ubehagelig i vente, vi var ikke "verhaftet"(arrestert) , vi var "abgeholt", var det stadige omkvedet. Vi var verken fengslet eller i konsentrasjonsleir, heller ikke i annen "uniform" enn treningsutstyr i grønt, Drillanzog, som tyskerne kalte det."

Det er også hva historikere har konkludert med: at utfra de gitte omstendigheter, - i krigstid - kunne forholdet mellom studenter og tyske offiserer knapt ha vært bedre. Studentene ble lyttet til og deres holdninger gjennomgående forstått og respektert, ikke minst av leirsjefen i Sennheim. De tyske offiserene hadde fått i oppdrag å omvende studentene til germansk ideologi, noe de selvfølgelig mislyktes i. Den største belastningen studentene hadde, foruten sykdom som rammet flere, var utvilsomt det psykiske ved ikke å vite hvor, hvor lenge og på hvilken måte det hele ville ende. Det å forflytte seg i felt under tidvis intens bomberegning, slik som enkelte studenter opplevde under storbombingen på Güterbahnhof i Freiburg 27. november 1944, hvor 1 døde og 5-6 ble alvorlig såret, er heller ikke opplevelser som bør bagatelliseres av krigsopplevelser.

Studentene forsøkte å møte utfordringene med å spre godt humør i leiren; de klarte å ta vare på hverandre og å opptre i fellesskap.

Avslutningsvis har jeg funnet fram en sang som ble avsunget både sent og tidlig sammen med en rekke tyske sanger, spesielt under de mange utmarsjene i omegnen av Sennheim. Sangen er forfattet av stud. philol. Andor Birkeland, Haugesund, men melodien er ukjent for meg.

Norsk studentermarsj (Sennheim-sangen)

*Langt fra hjemmet og våre kjære går vi norske studenter i takt.
Mens vi lover i troskap og ære å stå enig og verne vår pakt.*

*Refr. Ja, norsk i ord og tanker
Er vårt motto i ett og i alt.
Hjertet for hjemlandet banker,
Og kursen vår den har vi valt.
For en gang skal vi svare:
Oss var intet å legge til last!
Deb gang i motgang og fare
De norske studenter sto fast.*

*Selv om skjebnen syns urettferdig vet vi bedre enn noen gang før
At en norsk akademiker verdiger å ta det med beste humør.*

Refr. Ja, norsk i ord og tanker osv.

*Den som tror han formår å lokke oss fra overbevisningens ånd,
Han vil finne at intet kan rukke vårt samvittighetsknyttede bånd.*

Refr. Ja, norsk i ord og tanker osv.